

2025

JAARVERSLAG

Colofon

Het werkgebied van ELAN Zuidoost-Friesland:
de gemeenten Weststellingwerf, Ooststellingwerf,
Heerenveen en Opsterland.

Uitgave van ELAN Zuidoost-Friesland

Bezoekadres

Commissieweg 15
9244 GB Beetsterzwaag
Tel. : 0512-726183
Mail : info@elan-zofriesland.nl
www : elan-zofriesland.nl

ELAN is een collectief dat bestaat uit de agrarische natuurverenigingen:
De Alde Delte, VANL Weststellingwerf, Grien Brongergea en Gagelvenne.

Oplage : 50 stuks
Tekst : bestuursleden en gebiedscoördinatoren
Vormgeving : Scheffer Media
Fotografie : Anouk Appelhof, Richtje van den Berg, FotoTekst.nl -
John Boel, Stefan de Boer, Rina van Burgsteden, Hanneke
van Daatselaar, Catharinus Post, Gerrit Tuinstra,
Mieke de Vos, Sander Zonderland.

Inhoud

Jaarverslag 2025

Colofon	1
Welkom in onze expositie	4
ANLb in cijfers	5
Missie ELAN	7
Monitoring	8
Leefgebieden en Categorieën	8
Projecten	13
Uitgelicht	16
Vooruitblik 2026	17
Zichtbaar in de samenleving	19
Organisatie	21
Onze samenwerkingspartners	22

Welkom in onze expositie

We hebben er weer een jaar opzitten. Een jaar waarin we gevierd hebben dat ELAN 15 jaar bestaat. Met een open dag, excursies en natuurlijk een gezellige avond voor alle leden.

Van een start met samenwerking tussen agrarische natuurverenigingen naar een collectief dat zorg draagt voor het landschap in Zuidoost-Friesland. ELAN faciliteert, maar het werkelijke beheer wordt uitgevoerd door onze boeren en particuliere grondeigenaren!

In die 15 jaar is de focus breder geworden. In het begin was het alleen weidevogelbeheer. Nu is het zoveel meer; beheer van houtwallen, ecologisch slootschonen, bloemenblokken om maar iets te noemen.

Een treffend voorbeeld daarvan is wel de waarneming van een bijzondere vleermuis, de franjestaart, en een bijzondere vlinder, het bruin blauwtje. Twee waarnemingen die de kwaliteit en verscheidenheid van het agrarisch natuurbeheer onderstrepen. En waarnemingen waar we trots op mogen zijn. ELAN heeft impact op de omgeving!

ELAN is ook volop bezig om dit uit te dragen naar de buitenwereld. De jaarlijkse actie Zaaïen in Zuidoost, met gratis zakjes inheems bloemenzaad is daar een voorbeeld van. Evenals een fietsroute door gemeente Opsterland met bordjes waarop je informatie kunt krijgen over het beheer wat daar ter plekke wordt uitgevoerd. Dit doen we niet alleen maar in samenwerking met betrokken vrijwilligers.

2025 is ook een jaar waarin ELAN langzaam is klaar gestoomd voor wat komen gaat. Er wordt steeds meer gevraagd van ELAN. Het budget groeit elk jaar en de vergoedingen gaan omhoog in 2026. Zuidoost-Friesland heeft uitdagingen met veel Natura-2000 gebieden, 3 beekdalen en grondwater-beschermingsgebieden. Ontwikkelingen die we nauwgezet volgen om de kansen die er zijn te benutten. Maar wel met vrijwilligheid hoog in het vaandel.

Voor mij was 2025 het laatste jaar als voorzitter. Mijn termijnen zitten erop. Trots ben ik dat ik voorzitter heb mogen zijn van deze mooie club met impact. Grytsje van de Sluis neemt vanaf 2026 het voorzitterschap over. ELAN gaat door waar we gebleven zijn.

Samen zetten wij onze handtekening onder het landschap!

Warner van der Leeuw
Voorzitter ELAN

ANLb in cijfers

Open grasland
679 ha

Open akker
93 ha

Dooradering
838 ha

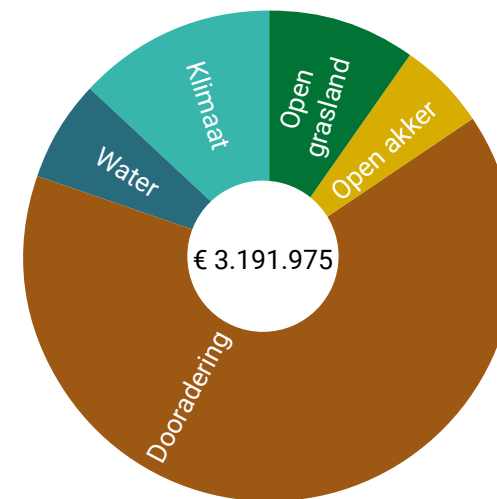
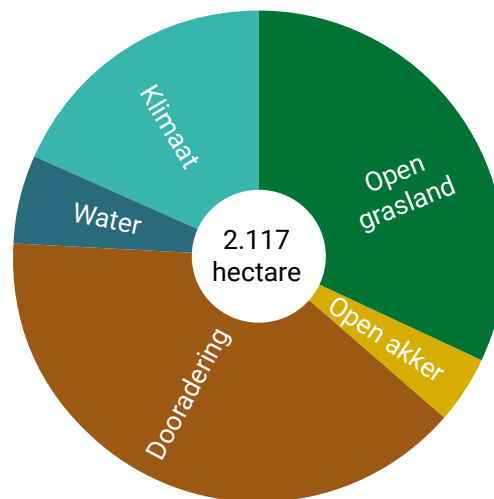

Water
122 ha

Klimaat
385 ha

Totaal beheerd: 2.117 hectare

Beschikking ANLb 2024

Leefgebied	hectare	bedrag/ha	max. subsidie
Open grasland	679	€ 462,-	€ 313.490,-
Open akker	93	€ 2.027,-	€ 187.497,-
Dooradering	838	€ 4.436,-	€ 2.066.992,-
Water	122	€ 1.752,-	€ 213.999,-
Klimaat	385	€ 1.066,-	€ 409.996,-
Totaal	2.117		€ 3.191.975,-

Verdeling beheer over de verschillende pakketten in 2025

Beheerpakketgroep	aantal BE	hectare
Grasland met rustperiode	137	272
Plasdras	17	4
Legselbeheer	128	429
Kruidenrijkgrasland	50	120
Kruidenrijke graslandranden	28	8
Extensief beweiden	3	9
Ruige mest*	138	323
Hoogwaterpeil**	36	32
Botanisch weiland	34	119
Botanische weiderand met uitgesteld maaien	960	290
Stoppelland	4	7
Wintervoedselakker 1 okt tot 15 maart	31	34
Vogelakker (meerjarig)	12	20
Kruidenrijke akkerranden	68	38
Bodemverbeteraar op gras- en bouwland	369	821
Vogelgraan	1	2
Legselbeheer bouwland	30	91
Bloemenblok op bouwland	73	24
Poel en klein historisch water***	79 stuks	
Natuurvriendelijke (boeren) oever	18	2
Ecologisch slootschonen (113 km)	711	
Elzensingels (50 km)	322	
Houtwallen en -singels	1354	86
Bomenrijen*** (2448 bomen)	112	
Solitaire boom*** (74 bomen)	57	
Hakhoutbosje	66	21
Bosje en bossingel	132	42
Conserveringsstuw***	33 stuks	
Insectenrijke graslandrand	27	12
Vogelvriendelijke eiwitgewassen	23	61
Totaal	5.053	2.867,00

- * Ruige mest: alle toegediende ruige mest, deze ha's zijn dubbel geteld, omdat dit pakket gecombineerd kan worden met een aantal andere pakketten.
- ** Hoogwaterpeil: wordt ook dubbel geteld, omdat dit invloed heeft op de rand van het perceel dat er aan grenst.
- *** Poelen, bomenrijen, solitaire bomen en conserveringstuw tellen per stuk, geen oppervlakte.

Missie ELAN Zuidoost-Friesland

Samen het landschap beheren. Dat is wat ruim 400 boeren en particuliere grondeigenaren binnen het collectief ELAN doen voor natuurbeheer en biodiversiteit in Zuidoost-Friesland.

Behendig wordt het Zuid Friese landschap van beekdalen en houtwallen dynamisch onderhouden. Een thuis voor bijzondere flora en fauna.

De hoger gelegen zandruggen en de waterrijke beekdalen van Alddjip, Tjonger en Linde zijn ons atelier voor agrarisch natuurbeheer. Waar we de ringslang, heikikker en geelgors verwelkomen, als maaikorf en kettingzaag het werk voltooid hebben met de elementen als bouwstenen.

Welkom in de expositie van de boeren met ELAN.

Monitoring

ELAN heeft in 2024 met meerdere partijen langjarige afspraken gemaakt over de monitoring. Deze langjarige afspraken zijn t/m de eindperiode van de huidige ANLb-periode, 31 december 2028. Dit is gedaan voor:

- Habitat- en broedvogelmonitoring houtwallen, elzensingels en bosjes
- Broed- en wintervogels in Akkervogelbeheer
- Insecten in bloemenblokken
- Vleermuizen langs houtwallen en -singels

Hiermee is de monitoring geborgd, zowel qua uitvoering als financieel in de begroting.

Naast de hierboven genoemde monitoring, wordt door Provincie Friesland gefaciliteerd dat de weidevogels gemonitord worden, en de sloten op aanwezigheid van vissen en amfibieën.

Het is belangrijk dat er gemonitord wordt, over langere periode. Zodoende kunnen effecten van agrarisch natuurbeheer op soorten in kaart worden gebracht. Waar nodig, kan er aan de hand van monitoringsgegevens worden bijgestuurd in beheer.

Leefgebieden en Categorieën

In 2025 heeft ELAN opnieuw in samenwerking met bestaande en nieuwe deelnemers een uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer gerealiseerd. Er is veel belangstelling voor ANLb in ons werkgebied. Voor een groot deel van de deelnemers op de wachtlijst kon beheer worden afgesloten, zodat we gezamenlijk het leefgebied van de doelsoorten aantrekkelijker kunnen maken. De vooruitzichten zijn dat er elk jaar nieuw budget voor Agrarisch Natuurbeheer bij zal komen en de aanmeldingen voor de wachtlijst lopen nog steeds door. In 2025 zijn er bij ELAN ruim 400 deelnemers actief met ruim 5000 beheereenheden.

Droge dooradering

Het leefgebied Droge dooradering is vooral gericht op beheer en onderhoud van opgaande landschapselementen, zoals houtwallen, singels en bosjes. Daarnaast vallen ook poelen en bemestingsvrije graslandranden onder de Droge dooradering. Het beheer in dit leefgebied is erop gericht om een zo aantrekkelijk mogelijke habitat te realiseren voor de volgende doelsoorten: braamsluiper, geelgors, gekraagde roodstaart, grote lijster, kneu, spotvogel, laatvlieger, heikikker, poelkikker en kamsalamander.

Het aantal deelnemers in 2025 binnen de Droge Dooradering is ongeveer 310. Dit is de afgelopen jaren redelijk stabiel. Deze stabiliteit komt doordat iedereen met geschikte landschapselementen de afgelopen jaren is benaderd en er een mate van verzadiging in deelname is opgetreden.

Jaarlijks wordt er schouw uitgevoerd om te beoordelen of de deelnemers aan de pakketvoorwaarden voldoen.

Schouw	Aantal deelnemers	Aantal beheereenheden	Resultaten
2025	115	96	2 afgekeurd 11 herschouw*

* bij herschouw wordt een hersteltermijn afgesproken, waarna de schouwcommissie het element weer komt herbeoordelen.

Monitoring	Meest talrijke broedvogels	Meest talrijke doelsoort	Meest waargenomen vleermuissoort
2025	tjiftjaf, koolmees, pimpelmees	geelgors, gekraagde roodstaart, braamsluiper	gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis

De monitoring binnen de Droge Dooradering is uitgevoerd door Landschapsbeheer Friesland en Altenburg en Wijmenga.

Natte dooradering

Binnen het leefgebied Natte dooradering is het beheer gericht op sloten en de aangrenzende gronden. Om zo het leefgebied voor de betreffende doelsoorten heikikker, poelkikker en kamsalamander zo aantrekkelijk mogelijk te maken.

51 deelnemers beheren gezamenlijk 113 km sloten op een duurzame manier. Dit is nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van 2024. Het duurzaam beheren van sloten houdt in dat 25% tot 75% van de beplanting wordt verwijderd in plaats van alle beplanting.

De monitoring van de sloten wordt uitgevoerd door RAVON. Zij monitoren op de aanwezigheid van de doelsoorten voor dit leefgebied in zowel sloten onder beheer als sloten zonder beheer. De gevonden gegevens worden later verwerkt door het Centraal Bureau van de Statistiek.

Schouw	Aantal deelnemers	Aantal beheereenheden	Resultaten
2025	8	20	allen goedgekeurd

Categorie water

De categorie water is gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit. Hier ligt de focus op het terugdringen van mineralen en meststoffen naar het oppervlaktewater. Binnen deze categorie kunnen de sloten ook ecologisch / duurzaam worden beheerd. De randen van het weiland worden 5 meter vanuit de slootkant niet bemest, zodat ze versralen. De buitenste 2 meter hiervan wordt niet gemaaid tot 15 juni. Hierdoor versralen de graslandranden en trekken ze vervolgens veel insecten aan.

De monitoring en schouw gebeurt gelijktijdig met die van de natte dooradering. Dezelfde beheerpakketten kunnen zowel binnen (natte) dooradering worden afgesloten als binnen de categorie water. Ook binnen de categorie water is geschouwd op uitgevoerd slootonderhoud.

Schouw	Aantal deelnemers	Aantal beheereenheden	Resultaten
2025	2	6	allen goedgekeurd

Open grasland

Het beheer in leefgebied Open Grasland is erop gericht om een aantrekkelijke habitat te creëren voor weidevogels, waar voldoende rust, broedgelegenheid en voedsel te vinden is.

Door verschillende vormen van beheer op elkaar af te stemmen wordt een afwisselend mozaïek voor de weidevogels gevormd.

2025 leek een goed jaar voor de weidevogels te worden, veel nesten en veel kuikens. Het beschermen van de nesten is locatie gebonden en verloopt goed. Maar zodra de kuikens uit het ei zijn, lopen ze overal heen opzoek naar voedsel en beschutting. In deze fase zijn de weidevogelkuikens het meest kwetsbaar voor predatoren, waarbij voornamelijk de luchtpredatoren het gevaarlijkst zijn. Bescherming door percelen en randen met rustperiode zijn daarom belangrijk in deze fase. In de kuikenfase zijn er nog vele kuikens verloren gegaan.

Schouw	Aantal deelnemers	Aantal beheereenheden	Resultaten
Kruidrijk grasland	6	7	allen goedgekeurd
Plasgras	4	4	allen goedgekeurd
Ruige mest	12	15	1 afgekeurd

Aantallen per mozaïek binnen de telgebieden

Nest- en broedparen excl. verliezen

	Kievit	Grutto	Scholekster	Tureluur
Janssenstichting	15816	20	14	19
Ontginning	287	19	21	35
Oldetrijne	47	8	3	4
Totaal	492	47	38	58

Verliezen

	Kievit	Grutto	Scholekster	Tureluur
Janssenstichting	46	5	5	0
Ontginning	162	8	8	9
Oldetrijne	22	1	8	9
Totaal	230	14	21	9

De nest- en broedparen exclusief verliezen samen met de verliezen is het totaal aantal waargenomen nesten en broedparen in ELAN-gebied.

De aantallen nesten en broedparen waren iets hoger dan in 2024. Doordat in Janssenstichting en Ontginning steenmarters gevangen mogen worden voor en tijdens het broedseizoen, zijn de verliezen daar relatief minder groot dan in Oldetrijne.

Open akker

Het beheer van Open akker is gericht op het creëren van broed-gelegenheid en voedsel voor akkervogels, zoals de gele kwikstaart, veldleeuwerik, geelgors en de patrijs. De pakketten 'kruidenrijke akker en akkerrand', 'vogelgraan' en 'vogelakker' bieden dit in de zomermaanden. Het pakket 'wintervoedselakker' bevat veel zaadrijke planten, zodat overwinterende vogels hier van kunnen profiteren.

Binnen het leefgebied voor de akkervogels is er in 2025 zowel gemonitord op beheereenheden die gericht zijn op broedende akkervogels, als op de beheereenheden voor overwinterende akkervogels. De drie veldbezoeken voor monitoring broedvogels in de beheereenheden leverden in 2025 de volgende waarnemingen op, met daarbij de vergelijking van voorgaande jaren;

In beheereenheid							In buffer*					
Soort	2025	2024	2023	2022	2021	2020	2025	2024	2023	2022	2021	2020
Geelgors	2	1	1	1	4	2	26	26	13	24	26	26
Gele kwikstaart	18	14	9	5	29	8	25	31	30	12	18	19
Kievit	1	2	5		1	3	25	27	17	18	17	12
Patrijs										1		
Ringmus								1	1	1		3
Scholekster						2	2	4	1		1	3
Veldleeuwerik	1	2					2	14	8	6	5	6
Totaal	22	19	15	6	34	15	80	103	70	62	67	69

* dit is een buffer van 150 meter rond de beheereenheid.

Wintervogelmonitoring

In het winterseizoen 2024/2025 werden in totaal 53 soorten, waaronder drie soorten zoogdieren (haas, huiskat en ree) waargenomen tijdens de zes veldbezoeken. In totaal werden ca. 7.200 stuks waargenomen, inclusief de waargenomen zoogdieren. Dit is vergelijkbaar met het vorige winterseizoen.

Top 10

van soorten die specifiek afkomen op de zaden in de akkers, met de grootste aantallen in seizoen 2024/2025 zijn:

Vink	: 2759 exemplaren	Groenling	: 123 exemplaren
Geelgors	: 1718 exemplaren	Pimpelmees	: 57 exemplaren
Putter	: 754 exemplaren	Houtduif	: 54 exemplaren
Holenduif	: 469 exemplaren	Keep	: 41 exemplaren
Spreeuw	: 440 exemplaren	Koolmees	: 36 exemplaren

Categorie Klimaat

Onder deze categorie vallen pakketten die een bijdrage leveren aan een beter klimaat door het vastleggen van CO₂, vernatting, reduceren van uitstoot van broeikasgassen en opvangen van waterpieken en droogte.

In 2024 was er al een behoorlijke uitbreiding van het aantal hectares beheer dat in deze categorie valt. In 2025 is dit nog verder uitgebreid, voornamelijk met pakketten voor bodemverbetering. Van deze categorie zijn nog geen monitoringsgegevens bekend.

Schouw	Aantal beheerders	Aantal beheereenheden	Resultaat
Bodemverbetering	15	18	2 afgekeurd
Bloemenblok	4	4	allen goedgekeurd

Bericht uit het veld

Vogels genieten van veldbonen

Bij een ELAN deelnemer met het beheerpakket 'vogelvriendelijk eiwitgewas' was de oogst van veldbonen eerder dit seizoen mislukt. Hij besloot om het gewas te laten staan voor de vogels. En die weten dit heel erg te waarderen, aldus onderstaand bericht die de deelnemer in november ontving van een vogelaar bij hem uit de buurt.

"Heb net een mooie ronde op deze wat gure ochtend over je perceel gelopen en ik was blij verrast! Een wolk van zo'n 500 vinken, 50 kepen, 70 groenlingen vloog op uit de akker. Daarnaast nog 5 geelgorzen, 10 barnsijzen, 8 koperwieken en 5 puttertjes. Ook een grote groep van 200 duiven (waarvan zo'n 170 holenduif en 30 houtduif). Ook zorgden de aanwezige blauwe reiger en 2 buizerds dat de muizen en mollen in toom worden gehouden en deze ook een vaste voedsellocatie hebben. Ik ga ervan uit dat hier 's avonds ook ransuilen en in de schemer velduilen van profiteren en daarnaast dat de blauwe kiekendief en torenvalk hier zeker af en toe langs komen om wat mee te snaaien. Je mag gerust trots zijn op op deze enorme 'voedertafel' voor veel verschillende soorten, zeker tijdens dit type weer cruciaal. Echt super! Ik heb even een half uur echt genoten. En als ik dan terug denk wat ik eerder die ochtend allemaal in het overige weiland en akkers in de buurt zag tijdens het fietsen, dan zie je hier echt 95% meer vogels!"

Projecten 2025

Zaaien in Zuidoost

In 2025 heeft Frisian Seeds 3000 zakjes inheems bloemenzaad beschikbaar gesteld voor de campagne 'Zaaien in Zuidoost'. Deze waren bij 13 (boerderij) winkels in het werkgebied van ELAN gratis verkrijgbaar.

Daarnaast was er een educatieboerderij die de leerlingen een zakje zaad meegaf en ook bij meerdere open dagen / activiteiten in de streek zijn zakjes uitgedeeld.

Zonnebloemen langs de maïs

Zonnebloemen langs de maïs zien er mooi uit. Maar het is vooral belangrijk voor nectar etende insecten en later in het jaar voor vogels, die de zaden eten. In 2025 hebben 17 deelnemers gezamenlijk ruim 27 km zonnebloemen gezaaid.

Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân

In het voorjaar van 2025 zijn beide projecten Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân afgerond. Dit zijn projecten uitgevoerd door Landschapsbeheer Friesland in samenwerking met de zeven agrarische collectieven in Friesland, waaronder ELAN Zuidoost-Friesland.

Deze projecten kennen meerdere maatregelen die bijdragen aan het herstel van het agrarisch cultuurlandschap. Afhankelijk van de gebiedskenmerken kunnen maatregelen wel / niet binnen een collectief worden uitgevoerd.

In totaal zijn er in Friesland de volgende resultaten behaald; aanleg en/of herstel van: 34 ha akkerelementen, 20,5 km opgaande beplanting, 21 poelen, 5,6 km natuurvriendelijke oevers, 190 erven, 43 solitaire bomen, 9 statenterreinen, 4 opvaarten, 92 duikers, 125 m túnwal, 156 ha kruidenrijk grasland en 38 km greppels.

Optimalisatie kruidenrijk grasland

Hogeschool Van Hall Larenstein voert samen met het Louis Bolk Instituut en de Friese collectieven het project 'Optimalisatie kruidenrijk grasland' uit. Doel van het project is om inzicht te krijgen in de succesfactoren voor kruidenrijk grasland.

Het kruidenrijke demoveld wat in 2022 bij een ELAN deelnemer in Nijelamer is ingezaaid en doorgezaaid is de afgelopen jaren gemonitord door de projectleider. Hierbij is gekeken naar de ontwikkeling van kruiden, dichtheid van de begroeiing en samenstelling van het gewas. Om de resultaten breder te delen wordt er in 2026 een veldbijeenkomst georganiseerd.

Agrarisch Natuurlijk

ELAN voert samen met alle andere Nederlandse collectieven het project Agrarisch Natuurlijk uit. 'Agrarisch Natuurlijk – meer groen loont' is een samenwerkingsproject van ZuivelNL en BoerenNatuur gefinancierd door het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit. Doel van dit project is om een basis te leggen voor het belonen van agrarisch natuur- en landschapsbeheer in de keten.

Boeren die meedoen met Agrarisch Natuurlijk sluiten contracten af met een agrarisch collectief over welke Beheer(pakketten) Biodiversiteit Melkveehouderij (BBM) ze uitvoeren. Hieruit wordt een Kritische Prestatie Indicatoren-score (KPI-score) voor 'Agrarisch Natuurbeheer', 'Groenblauwe dooradering' en 'Kruidenrijk grasland' berekend. Deze KPI's zijn onderdeel van een set van KPI's, die in de toekomst een toevoeging aan het verdienmodel van de boer kunnen zijn.

ELAN heeft in 2025 bij 10 deelnemers BBM pakketten geregistreerd en beoordeeld in het veld. In 2026 wordt geschouwd of de deelnemers zich aan de pakketvoorwaarden houden. In 2024 heeft ELAN bij 13 deelnemers beheer ingetekend. Hiervan zijn 20 beheereenheden in 2025 geschouwd en allemaal goedgekeurd.

Biologiedagen Zuidoost Friesland

ELAN heeft in samenwerking met IVN en Landschapsbeheer Friesland in het werkgebied Biologiedagen voor basisscholen georganiseerd. Biologiedagen zijn leuke, maar vooral leerzame educatiedagen in natuur en landschap, bedoeld voor groepen 7 en 8 van de basisschool. De dagen bestaan uit een kennismaking, een onderzoeksdeel en een deel beheerwerk (zagen, takken slepen). De Kennismaking bestaat uit een kijkje op de boerderij met toelichting door de boer(in) of in een natuurgebied een excursie door een boswachter of vrijwilliger, het onderzoeksdeel wordt ondersteund door een Natuur en Milieu Educatie medewerker en het beheerwerk vindt plaats onder leiding van een medewerker van Landschapsbeheer Friesland.

ELAN heeft de locaties bij de boeren (deelnemers) geregeld. In totaal zijn er 14 verschillende biologiedagen geweest bij ELAN-deelnemers.

Gemeente	Aantal klassen	Aantal leerlingen
Opsterland	3	58
Heerenveen	4	108
Ooststellingwerf	4	92
Weststellingwerf	3	73

Zowel de boeren als de leerlingen zijn erg enthousiast over de Biologiedagen. Van beide kanten is het erg leerzaam. Kinderen en het onderwijs komen op deze actieve manier in aanraking met agrarisch natuurbeheer en de agrarische sector. Een win-win situatie!

KPI Pilot

Provincie Friesland heeft als onderdeel van het 'maatregelpakket landbouw', middelen van het Rijk gekregen om met een systematiek voor doelsturing met Kritische Prestatie Indicatoren (KPI) te gaan werken. Om dit te realiseren is een aanpak gekozen waarbij de ontwikkelde systematiek eerst in vier pilot gebieden wordt getest. Vanuit de Provincie Friesland kwam in juli 2025 de vraag of ELAN wilde deelnemen aan de pilot KPI/Doelsturing. Doel van de pilot was de Fryske Monitor Tûk Buorkjen (FMBT) te laten testen bij melkveehouders én om inzicht te geven in drempel- en streefwaarden van de set KPI's. ELAN heeft hier aan meegewerkt. 22 deelnemers hebben meegedaan met de pilot. Deze is gestart in oktober 2025, en wordt afgerond in april 2026.

Boerenperspectief

BoerenPerspectief Fryslân biedt agrarische ondernemers in Friesland de kans om in gesprek te gaan met een onafhankelijke coach over vraagstukken met betrekking tot bedrijfsontwikkeling.

BoerenPerspectief is een format wat ook in andere provincies wordt uitgevoerd en is er om boeren sterker te maken in hun keuzes, of die nu groot of klein zijn. De begeleiding is voor de deelnemer kosteloos en vrijwillig. Het is niet direct een project van ELAN, maar vanuit BoerenNatuur Fryslân, wat door ELAN onder de aandacht wordt gebracht.

Uitgelicht

Tijdens de insectenmonitoring die Landschapsbeheer Friesland uitvoert voor ELAN is een 'bruin blauwtje' waargenomen in een bloemenblok bij een ELAN-deelnemer in Nij Beets. Niet veel later werd nog een exemplaar waargenomen in Siegerswoude.

Het bruin blauwtje

Het bruin blauwtje (*Aricia Agestis*) is een vrij schaarse vlindersoort die maar weinig wordt gezien in de drie noordelijke provincies. Van oudsher kwam de vlinder vooral voor in de duinen en ook wel, maar dan in mindere mate, in het westen van het land, in het rivierengebied en in Zuid-Limburg.

Vanaf het jaar 2000 heeft het bruin blauwtje zich over nagenoeg heel Nederland verspreid, met uitzondering van de drie noordelijke provincies. Maar de verwachting was al wel dat de vlinder hier op termijn ook te vinden zou zijn. En nu zijn er dus al twee waargenomen op percelen met agrarisch natuurbeheer.

Leefgebied vlinder

De vlinder leeft vooral in droge, zandige, open, kruidenrijke en schrale graslanden en houdt van afwisseling van open grond en begroeide plaatsen. De vlinder is veel van de tijd bezig met het zoeken van nectar, vooral op boerenwormkruid en duizendblad, soorten die niet veel door andere vlinders worden bezocht. Maar ook jacobskruiskruid hoort bij de favoriete voedselplanten. Maar zoals op de foto te zien bezoekt de vlinder ook ganzenbloemen.

Vooruitblik 2026

Veldwerkplaats kruidenrijk grasland

In mei / juni 2026 wordt er vanuit het project Optimalisatie Kruidenrijk Grasland een veldwerkplaats in ELAN werkgebied georganiseerd. Hier wordt kennis gedeeld over de ontwikkeling van kruidenrijk grasland, hoe deze te beheren en de effecten ervan op de omgeving.

Zaaien in Zuidoost

Omdat er bij streekbewoners nog steeds heel veel belangstelling is voor de zakjes met inheems bloemenzaad is ELAN ook voor 2026 in gesprek gegaan met de leverancier, Frisian Seeds. Ook voor dit jaar stelt Frisian Seeds 4000 zakjes inheems bloemenzaad beschikbaar. De verspreiding van deze zakjes zal wederom via (boerderij)winkels in Zuidoost-Friesland plaatsvinden.

Start kwaliteitsgids Zuidoost-Friesland

ELAN heeft eerder een LEADER subsidie aangevraagd voor het opstellen van een kwaliteitsgids voor Zuidoost-Friesland. Ook de provincie en gemeenten in het werkgebied is gevraagd om een financiële bijdrage te leveren. De kwaliteitsgids beschrijft elk aanwezige landschapstype, het noodzakelijke / gewenste beheer en de streefbeelden. Hierbij is ook aandacht voor het functioneel en economisch inpasbaar maken van landschapselementen in de agrarische bedrijfsvoering. In 2026 wordt een start gemaakt met het opstellen van de kwaliteitsgids.

Start project Niet Productieve Investeringen-Landbouw

Dit is een project van Landschapsbeheer Friesland in samenwerking met de Friese collectieven. Het project is erop gericht om cultuurhistorische landschapselementen op landbouwgronden te herstellen. In 2025 is hiervoor subsidie aangevraagd bij het Samenwerkingsverband Noord-Nederland. De verwachting is dat in het voorjaar van 2026 een beschikking wordt afgegeven en gestart kan worden met het project.

Start project Emissiearme kringlooplandbouw met Kopros

Begin 2026 start ELAN in Opsterland een project waarbij geëxperimenteerd wordt met het reduceren van ammoniakemissies zonder stalaanpassingen. Dit wordt gedaan door het toevoegen van een middel aan de mest: Kopros. Dit is een mix van bodembioologie (bacteriën, schimmels en algen) die toegepast wordt op de rooster-vloeren en op stromest in melkveestallen. Ammoniak-oxiderende bacteriën reduceren daar de stalemissie van ammoniak, en daarnaast ook de ammoniakemissie op aangewende mest op het land. Dit middel wordt toegepast bij 7 melkveehouders en 1 vleesveehouder in Opsterland, één van de vier gemeenten van het werkgebied van ELAN in Zuidoost-Friesland.

Metingen en proeven

Om tot resultaten te komen worden er emissiemetingen en teeltproeven uitgevoerd bij de deelnemers. Die metingen worden door verschillende bedrijven uitgevoerd, om zo tot een onafhankelijk resultaat te komen.

Een ander onderdeel is het kennis delen tussen de samenwerkende partijen. Dit wordt gedaan door het organiseren van studiegroep bijeenkomsten, waarbij per keer het onderwerp wordt bepaald en een geschikte spreker of begeleider wordt gevraagd. De financiering van het project komt vanuit de AgroAgenda Noord Nederland. ELAN treedt in het project op als penvoerder en als projectleider. De looptijd van het project is t/m 31 oktober 2028.

Soilcrates

Synchroon met het project emissiearme kringlooplandbouw met Kopros werkt ELAN samen met een van de deelnemers aan dit project aan een bodemproject. De deelnemer heeft zelf een aanvraag gedaan bij Soilcrates om bodemonderzoek op zijn bedrijf te doen naar de effecten van het gebruik van Kopros op de kwaliteit van de bodem. In samenwerking met Hogeschool Van Hall Larenstein wordt op proefpercelen waar op de ene helft mest inclusief Kopros wordt uitgereden en op de andere helft van het perceel mest zonder toevoeging van Kopros, gemeten wat de verschillen zijn in ontwikkeling van kwaliteit van bodembiologie.

Beide projecten zijn aanvullend aan elkaar en belangrijk om informatie en inzichten te krijgen die bijdragen aan het reduceren van emissies en verbeteren van kwaliteit van bodem en water in het gebied.

Informatiebijeenkomsten en veldexcursies

In 2026 worden informatiebijeenkomsten georganiseerd voor deelnemers. Tijdens deze bijeenkomsten wordt uitleg gegeven over de pakketten en hoe men het beheer dient uit te voeren en eventueel te melden. Daarnaast gaan we ook met deelnemers het veld in om de beheermaatregelen in de praktijk toe te lichten. Nieuw in 2026 is dat er een bijeenkomst speciaal voor nieuwe deelnemers wordt georganiseerd, om hen wegwijs te maken binnen ELAN en agrarisch natuurbeheer.

Bijeenkomsten jongeren in samenwerking met Gagelvenne

De jeugd heeft de toekomst, daarom betrekken we ook deze doelgroep bij agrarisch natuurbeheer. ELAN pakt dit samen op met ANV de Gagelvenne door in 2026 een aantal bijeenkomsten te organiseren speciaal voor jongeren.

BoerenNatuur Zomerweken

In verband met het 10 jarig bestaan van BoerenNatuur organiseert de koepelorganisatie van de 40 agrarische collectieven de BoerenNatuur Zomerweken. In de periode van 17 juni t/m 17 juli organiseren alle collectieven verspreid door het land verschillende activiteiten om een breed publiek kennis te laten maken met en te informeren over agrarisch natuurbeheer. Ook ELAN organiseert in deze periode diverse activiteiten.

Zichtbaar in de samenleving

In de media

ELAN heeft 9 persberichten verstuurd, variërend van bijzondere waarnemingen, tot aankondigingen van activiteiten en een terugblik op de open dag. Daarnaast zijn er artikelen verschenen over de Patrijs (natuurrubriek in Friesch Dagblad), Route Natuurlijk Opsterland (Drachtster Courant) en een artikel in het kader van het 15-jarig bestaan van ELAN in de Groot Sa. Zelf heeft ELAN met een artikel aandacht geschonken aan een deelnemer die op verzoek van de gemeente een vleermuisenkast heeft geplaatst.

Werkbezoek Abel Kooistra

In februari kwam gedeputeerde Abel Kooistra op werkbezoek bij ELAN. Hij was te gast op het melkveebedrijf van een jonge ELAN deelnemer in Langedijke. Het bezoek stond in het teken van toekomstperspectief voor de agrarische sector in Zuidoost-Friesland.

Deelnemersborden

Om de inzet van het agrarisch collectief beter zichtbaar te maken in de regio hebben alle deelnemers een bord ontvangen, wat zij kunnen ophangen. Op deze manier kunnen alle deelnemers laten zien dat ook zij aan agrarisch natuurbeheer doen en dus hun handtekening onder het landschap zetten. Het eerste bord is opgehangen als afsluiting van het werkbezoek van Abel Kooistra.

Open dag 14 juni

In verband met het 15 jarig bestaan organiseerde ELAN op 14 juni een Open dag bij één van de deelnemers in Terwispel. De open dag stond in het teken van natuur op de boerderij. Naast een rondje over het bedrijf konden de bezoekers zaadbommen maken, waterdiertjes zoeken, polsstok springen, vogelhuisjes maken en zelf de lekkerste smoothies maken om te proosten op dit feest.

Route Natuurlijk Opsterland

Samen met de bijenbrigade Opsterland heeft ELAN de route Natuurlijk Opsterland uitgezet. Deze 30 km lange route voert langs allerlei vormen van agrarisch natuurbeheer. Onderweg staan informatieborden met QR codes, waarmee de passanten uitgebreid worden geïnformeerd over agrarisch natuurbeheer. Een folder van de route is verspreid bij toeristen informatie punten in de regio, lokale recreatie ondernemers, musea e.d. Ook is de route terug te vinden in de app Komoot.

Excursie weidevogels

In mei zijn er twee weidevogelexcursies georganiseerd. Beide excursies zijn goed bezocht. De één vooral door burgers, de andere vooral door deelnemers. Een mozaïek regisseur gaf uitleg over weidevogelbeheer en de gastboer vertelde hoe hij dit inpast in de bedrijfsvoering en welke resultaten hij met het weidevogelbeheer behaalde.

Excursie slootkanten

In juni zijn twee excursies 'Wat leeft er in en om de boerensloot' georganiseerd. Een ecooloog van Landschapsbeheer Friesland leidde beide excursies en gaf uitleg over de effecten van het duurzaam slootbeheer op tal van soorten planten en dieren. Door deze excursie werd het voor de aanwezige ELAN-deelnemers beter zichtbaar waarvoor zij dit beheer uitvoeren.

Kerstkuier Elsloo

Eerste Kerstdag ging de kerstkuier van Elsloo over het bedrijf van een ELAN-deelnemer. De gidsen van de kerstkuier waren vooraf geïnformeerd over agrarisch natuurbeheer en ELAN, zodat zij de wandelaars uitleg konden geven. In de stal van de deelnemer stond een informatiestand van ELAN en voor alle wandelaars was er een warme buff beschikbaar. Die kwam goed van pas, want het was behoorlijk koud deze dag.

Op pad / kennisdeling

Zowel bestuursleden als gebiedscoördinatoren zijn regelmatig op pad geweest om presentaties te verzorgen. Zo zijn er presentaties gegeven voor o.a. ANV Gagelvenne, Stellingwerfse Agrarische Vrouwen, Rotary, Natuurvereniging Bakkeveen en een netwerkbijeenkomst GLB.

Voor ELAN deelnemers is een informatiebijeenkomst Droge Dooradering gehouden en in samenwerking met BoerenNatuur Fryslân is een busexcursie natuurinclusieve akkerbouw georganiseerd. Daarnaast is op verzoek van een basisschool in het werkgebied een educatieve ochtend bij een ELAN deelnemer georganiseerd.

Deelnemer aan het woord

Sinds mei 2024 gaat ELAN de boer op naar haar deelnemers voor de rubriek 'Deelnemer aan het woord'. Tijdens deze bezoeken vertellen de deelnemers hoe zij agrarisch natuurbeheer inpassen in de bedrijfsvoering en wat het voor hen persoonlijk betekent. Op deze manier geeft ELAN het agrarisch natuurbeheer in Zuidoost-Friesland een gezicht. In 2025 zijn vijf filmpjes gemaakt bij vier deelnemers. De filmpjes zijn terug te vinden via deze QR code.

Scan de qr code voor de filmpjes

Ontwikkelingen in online communicatie

Aantal volgers op 6 januari 2026

Facebook : 603

Instagram : 256

Youtube : 25 abonnees

De nieuwsbrief is 11 keer verstuurd naar 1265 abonnees.

Organisatie

Dagelijks Bestuur

ELAN wordt als collectief geleid door een dagelijks bestuur. Het dagelijks bestuur bestaat uit 5 bestuursleden en komt gemiddeld één keer per maand bij elkaar.

Algemeen bestuur

Twee keer per jaar vergadert het Algemeen Bestuur. Naast het Dagelijks Bestuur zijn hierin de agrarische natuurverenigingen uit het gebied vertegenwoordigd. ANV De Alde Delte, Opsterland, ANV Griem Brongergea, Heerenveen, ANV de Gagelvenne, Ooststellingwerf, ANV Weststellingwerf, Weststellingwerf.

Algemene ledenvergaderingen

In 2025 is twee keer een algemene ledenvergadering gehouden. Naast de organisatorische zaken, zoals de resultaten van het agrarisch natuurbeheer en de financiën is beide keren een spreker uitgenodigd. Tijdens de voorjaars ledenvergadering kwam Sytze Keuning van Bioclear earth. Hij vertelde over de magie van de bodem. Tijdens de najaarsvergadering kwam weerman Jan Jonkman uitleg geven over het ontstaan van hoge- en lage drukgebieden en eigenlijk alles wat met het weer te maken heeft.

Gebiedscoördinatoren

Het bestuur wordt op kantoor ondersteund door drie gebiedscoördinatoren. Zij voeren alle voorkomende werkzaamheden uit. Zo hebben zij contact met deelnemers, overheden en andere gebiedspartijen. Ze tekenen het beheer in, sturen de vrijwilligers aan voor bijvoorbeeld de schouw, rapporteren richting de provincie over de behaalde resultaten en zorgen dat alle deelnemers geïnformeerd worden over zaken met betrekking tot het ANLb.

Schouwcommissie en beheerregisseurs

ELAN werkt met vrijwillige veldmedewerkers. Dit zijn beheerregisseurs en de schouwcommissie. De beheerregisseurs verzorgen de werving van nieuwe deelnemers voor agrarisch natuurbeheer. De schouwcommissie beoordeelt het beheer en adviseert en controleert of het beheer volgens afspraak is uitgevoerd.

BoerenNatuur Fryslân

BoerenNatuur Fryslân is een samenwerking van de 7 Friese agrarische collectieven, het voormalig Living Lab Fryslân en de voormalige LandbouwAdviesPool. Door de krachten te bundelen staan partijen sterker in het behartigen van de belangen van leden van de agrarische collectieven.

Stagair Jorn de Jong

Van april tot oktober heeft Jorn de Jong, vanuit zijn opleiding toegepaste biologie, stage gelopen bij ELAN. Hij heeft de natuurwaarden van de sloten in Zuidoost-Friesland onderzocht. Op één sloot na waren er in alle sloten vissen en amfibieën te vinden. De beplanting liet veel overlap zien tussen de sloten. Opvallend was het grote aantal libellen dat hij heeft waargenomen.

Feestavond

Op 4 juli vierden we het 15 jarig bestaan van ELAN. Alle deelnemers en collega-collectieven waren uitgenodigd voor een barbecue en palingrokerij (door één van de vrijwilligers) op een bedrijf van één van onze deelnemers. De avond werd muzikaal opgeluisterd door de band 'Keesie en de sunshine's'. Het was een zeer geslaagde avond.

Doorontwikkeling collectieven

Er komt veel op collectieven als ELAN af; groei in deelnemers, hectares omzet en activiteiten. Om als organisatie in deze groei mee te gaan is het nodig om te ontwikkelen tot een robuuste toekomstgerichte partij. Vanuit BoerenNatuur Nederland wordt een programma 'doorontwikkeling collectieven' geboden. Er wordt een maatwerkplan opgesteld wat later in 2026 tot uitvoering wordt gebracht.

Onze samenwerkingspartners

Onze handtekening
onder het landschap

www.elan-zofriesland.nl

